

Motion till riksdagen 2023/24:1882

av **Ulrika Westerlund m.fl. (MP)**

Förstärkt personlig assistans

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda hur lagstiftningen som reglerar personlig assistans kan moderniseras för att ligga i linje med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en utredning om att göra funktionsrättskonventionen till svensk lag och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att vidta åtgärder så att de grundläggande behoven bedöms i sin helhet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att gå vidare med förslagen från huvudmannaskapsutredningen om att flytta över ansvaret för all personlig assistans till staten och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda 65-årsgränsen för personlig assistans och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att höja assistansersättningen med 5 procent och se över uppräkningsmodellen och tillkännager detta för regeringen.
7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att uppdra till regeringen att skyndsamt vidta åtgärder mot de nyligen uppkomna försämringarna i tillgången till personlig assistans, bland annat vad gäller barns tillgång till personlig assistans och vad gäller vilka som bedöms komma i fråga för personlig assistans, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillsätta en LSS-inspektion och tillkännager detta för regeringen.

Personlig assistans är en frihetsreform som måste återupprättas

Den personliga assistansen är en viktig frihetsreform som ger personer med omfattande och långvariga funktionsnedsättningar möjlighet till självbestämmande. Det är snart 25 år sedan rätten till personlig assistans klubbades igenom av riksdagen och mycket har hänt sedan dess. Personlig assistans är numera också en rättighet enligt artikel 19 i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Sverige ratificerade konventionen 2007, men det är fortfarande outrett om Sverige behöver göra något för att uppfylla konventionen. Miljöpartiet anser därför att en ny utredning behöver tillsättas med syftet att undersöka hur väl LSS och lagstiftningen kring personlig assistans uppfyller konventionen, och vid behov ge förslag på hur en moderniserad lagstiftning, som går i linje med konventionen, kan se ut. Det borde också utredas hur hela konventionen kan bli svensk lag.

Säkra tillgången till personlig assistans och ta vidare förslagen från huvudmannaskapsutredningen

Som ett första steg måste dock Sverige se till att rätta till problemen med den nuvarande lagstiftningen. 2009 kom en dom från Högsta förvaltningsdomstolen (RÅ 2009 ref. 57) som urholkat rätten till personlig assistans. Detta kan inte annat än anses stå i strid med konventionen. Domstolen menade att enbart den del av hjälpbehovet som är av ”mycket privat och av integritetskänslig karaktär” kan ligga till grund för beräkningen av en persons grundläggande behov. Detta har lett till att färre beviljas personlig assistans, att fler förlorar sin assistans vid omprövning och att behovsbedömningarna har blivit allt mer närgångna och integritetskränkande. En del har gjorts för att komma tillrätta med problemen, bland annat räknas numera tiden för assistans med andning och sonomatning i sin helhet, men det räcker inte. Problemen med behovsbedömningen finns kvar och det är oerhört angeläget att de snarast rättas till. Alla grundläggande behov måste ses i sin helhet, samtliga hjälpmoment för grundläggande behov ska ge rätt till personlig assistans. De brister som finns i regelverket i dag och som skiljer sig från de tankar som fanns med lagen från början drabbar människor dagligen. En förändring behöver verkligen ske skyndsamt.

I mars 2023 kom betänkandet *Ett statligt huvudmannaskap för personlig assistans* (SOU 2023:9). Utredningen föreslår bland annat att staten genom Försäkringskassan ska ha ett samlat huvudmannaskap för beslut om och finansiering av insatsen personlig assistans. Miljöpartiet instämmer i det förslaget och vill se det tas vidare så snart som möjligt.

Behovsbedömningen är tätt kopplad till överförandet av ansvaret för all assistans till staten. I dagens system, där huvudmannaskapet är delat, är bedömningen avgörande för om en person får assistansersättning från staten eller personlig assistans enligt LSS (kommunen). Med ett enat huvudmannaskap kommer det istället vara avgörande för om en person överhuvudtaget uppnår rätten till personlig assistans. Förra året motionerade vi om att ge ett tilläggsdirektiv till utredningen om behovsbedömningen, men när detta nu inte hände vill vi att de båda frågorna fortsatt ändå hanteras gemensamt i den fortsatta behandlingen.

Utred 65-årsgränsen

På senare tid har det blivit alltmer uppenbart att den 65-årsgräns som finns för att bli prövad för personlig assistans behöver ses över. I den mån man tänker sig att regeln är kopplad till arbete är frågan förlegad eftersom pensionsåldern höjts i flera steg. Men även på andra sätt är gränsen inte rimlig. Målet om att den enskilde får möjlighet att leva som andra måste kunna gälla också om behovet uppstår efter 65 års ålder. Vi anser att regeringen bör låta se över frågan om åldersgränsen i assistansen.

Höj assistansersättningen

Under lång tid har assistansersättningen urholkats. Detta har lett till stora svårigheter med att rekrytera assistenter. Lönen blir helt enkelt för låg för att kvalificerade personer ska välja att arbeta som personlig assistent istället för något annat yrke de skulle kunna välja. Ersättningen måste höjas och uppräkningsmodellen ses över. I ett första steg vill Miljöpartiet höja assistansersättningen med 5 procent.

Säkra tillgången till personlig assistans

I maj 2021 kom utredningen *Stärkt rätt till personlig assistans – Ökad rättssäkerhet för barn, fler grundläggande behov och tryggare sjukvårdande insatser* (SOU 2021:37). Förslagen i utredningen syftade bland annat till att smalna av föräldraansvaret vid bedömningen av barns rätt till personlig assistans och att stärka rätten till personlig assistans för stöd vid egenvårdsinsatser. Förhoppningarna från funktionsrättsrörelsen på att detta skulle leda till att fler fick rätt till personlig assistans och att fler barn skulle få fler timmar var stora. Dessa förhoppningar har kommit på skam. I en artikel publicerad på sajten Assistanskoll redogörs för utvecklingen. Det syns en tydlig minskning av antalet assistansberättigade sedan 2015 och de förväntningar som fanns på en ökning med cirka 2 000 personer till följd av förslagen i utredningen har ännu inte kunnat ses, trots att lagändringarna genomfördes i januari 2023. Regeringen borde snarast initiera en översyn för att komma tillrätta med problemen i tillämpningen hos Försäkringskassan.

Tillämpningen av avdraget för föräldraansvar har också fått mycket kritik. Enligt bland andra föreningen JAG har förändringen lett till att Försäkringskassan gör ”dubbla avdrag” istället för det enkla schablonavdrag baserat på ålder som var avsikten. Effekten är att barn som behöver personlig assistans får färre timmar än tidigare. Detta måste ses över och åtgärdas så snart som möjligt – antingen genom att förordningen med bilagor ses över eller genom att en mindre lagändring genomförs skyndsamt. Ett snabbt agerande är centralt.

Tillsätt en LSS-inspektion

Tillsynen av LSS-verksamheter har genomgått stora förändringar de senaste 10 åren. År 2010 fördes tillsynsansvaret över från länsstyrelserna till Socialstyrelsen. År 2013 gick

ansvaret vidare till den då nyinrättade myndigheten Inspektionen för vård och omsorg, Ivo. Tre år senare, 2016, minskade anslaget till myndigheten kraftigt.

Idag är tillsynsbehovet för LSS-verksamheter långt större än vad Ivo klarar av att möta, vilket bland annat har påpekats av Riksförbundet FUB. Antalet lex Sarah-anmälningar och klagomål om brister från privatpersoner ökar stadigt samtidigt som myndigheten inte är skyldig att utreda anmälningar från privatpersoner.

En LSS-inspektion skulle kunna utreda anmälningar från privatpersoner, förhindra felaktigt användande av tvångs- och begränsningsåtgärder i LSS-verksamheter, utöva tillsyn över kommunernas tillämpning av LSS, stötta enskilda som inte får sina rättigheter enligt LSS tillgodosedda, minska antalet ej verkställda beslut enligt LSS och ge ökad rättssäkerhet för enskilda.

Ulrika Westerlund (MP)

Camilla Hansén (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Jacob Risberg (MP)